

FEHÉR MIKLÓS

Bestiáriumi identitások

Papp-Zakor Ilka: *Az utolsó állatkert*. Kalligram, Budapest, 2018

Papp-Zakor Ilka *Angyalvacsora* című debütáló könyvével egy abszurd, groteszk és banális világot hozott be a kortárs magyar irodalomba, amelyben kiforrott nyelvezetet használva hétköznapi történeteket mesél el. Aligha nevezhetjük a 2014-es JAKkendő-díjat a kezdők szerencséjének, hiszen az író többköteteseket megszegyenítő módon kezelte a stílus és a történet kettősét. Mindez, ha lehetséges, még inkább kicsúcsosodik *Az utolsó állatkert* című novellagyűjteményben, amely ugyanarról a töről fakad, mint az *Angyalvacsora*.

Az utolsó állatkert alcíme (*A cinizmus sorsa Kelet-Közép-Európában*) valamelyest behatárolja a közeget, amelyben groteszk históriák sora játszódik, de ez a fajta regionalitás nemcsak a jelen korra és térre alkalmazható, hanem globális méretűvé is bővíthető. A szövegekben egy egész bestiárium rajzolódik ki, a különös lények ezúttal azonban legalább annyira szokatlanul viselkedő növényekkel és egyéb tárgyakkal egészülnek ki, mint amennyire furcsák a lények személyiségei. A tartalomjegyzékben erre utalnak a *Baglyok a lakásban*, az *Egy virágkertészlet*, a *Nagyon szép fecskék*, a *Lajka* és a címadó novellák, de a könyvben szó esik egy anyáról is, aki egy téglaszínű mozdonyhoz hasonlít leginkább, sőt kísértetekkel is találkozhatunk.

A legnagyobb kérdés a kötet kapcsán nem is az, hogy ezek a különös, olykor pontos meghatározottságuk hiányában azonosíthatatlan lények kivel, illetve kikkel egyenlíthetők ki, hanem az, hogy a kiegyenlítés után

milyen identitást alakíthatunk köréjük. Hazugság lenne azt állítani, hogy Papp-Zakor Ilka tálcán kínálja a megoldást, sőt olykor az olvasó kedélyeit borzolja azzal, hogy a megoldás kapujában hirtelen elfeledkezik a mondanandóról, mint ahogyan az a *Himalája-só* című fejezetben is történik: „Az ablak előtt a sötétítők a földig lógtak, ahogy ez a történet lóg az előtt, amit mondani akartam, és este a csomagolópapírba bújtatott család kölcsönkért tőlem egy kevés cukrot. A biztonság kedvéért nekik is elmeséltem ugyanezt, és arra is figyeltem, hogy így mondjam: akkorára tátotta a száját, mint két mondat közt a halogatás, hogy, ha már kitaláltam ezt a szép hasonlatot, hát el ne pazarolódjon” (62). A fiatal romániai magyar író én-elbeszélőin keresztül kapcsolatba lép a külvilággal, s ha kell, könyörtelenül kopog a negyedik falon, *A cinizmus sorsa Kelet-Közép-Európában* fejezetben pedig egészen konkrétan le is dönti azt. A megfejtés, az egzakt definíció elérhető távolságon belül volt, ám az utolsó pillanatban a szereplő, aki megadhatta volna a kulcsot, egyszerűen kilép a történetből, elszökik, hazautazik a férjéhez, akihez ugyan nem könnyű kötődni, de legalább biztonságot ad. A címből eredően nyilvánvalóan jó adag cinizmusmal fűszerezi a metaszöveget, ami magáról az írás folyamatáról szól. Többkötetes szerzőknél felmerülhet az a kérdés, hogy melyik alkotásukat vegyük először a kezünkbe: az első, talán még nem teljesen kiforrott szövegvilággal rendelkező könyvet, vagy valamelyik későbbit, amelynél már egyértelműsödni látszanak a szerzői szándékok? Papp-Zakornál, azt hiszem, mindenképpen vétek lenne kihagyni akár egyetlen sort is az *Angyalvacsorából* és *Az utolsó állatkertből* is, de az abszurd és a fantázia világába jobb belépőként szolgálhat az író debütkötete. Nem azért, mert a 2018-ban megjelent mű gyengébb lenne, épp ellenkezőleg. Ijesztőként hathat az a fajta elvárásolt, önmaga képmásává kifordított világ, amely *Az utolsó állatkertben* megjelenik, s félő, hogy a befogadó könnyen elveszne a bestiárium sokszínűségében. Pedig a vizsgálat tárgyát képező novelláskötet sokkal több vajmi szürreális tévképzetnél. *A cinizmus sorsa Kelet-Közép Euróában* alcím alapjaiban meghatározza és behatárolja azt a közeget, amelyben ezek a mitológiai lények mozognak. A kötetben számtalan rosszul működő anya–gyerek, apa–gyerek kapcsolatot fedezhetünk fel, amelyek borzasztó pillanatképet mutatnak

a társadalom alapjául szolgáló család állapotáról. A tagok közötti viszony nemcsak az önmagában egyébként teljes rendszerként működő egységet bontja meg, de az egész halmazt, magát a társadalmat is. A pszichoszociális és a szellemi-kulturális értékek és érdekek megingása a nemzeti (ön)tudatra is áttérjed, mint ahogyan azt *A suszter* című fejezetben is olvashatjuk: „– Nem akarok magyar lenni – hüppögi Árminka a fülembé. – Mondd meg neki, hogy ne beszéljen hülyeségeket – int Jens, de én nem figyelek. Boldogan, büszkén simogatom Árminka fejét. – És akkor mi szeretnél lenni? – kérdezem gyöngéden, ő pedig azt motyogja könnyek között, hogy suszter. Nem tudom, honnan szedte, biztosan olvasta valahol. Szóval nem érdekli a nemzeti identitás. Magamhoz szorítom és megcsókolom az én okos kisfiamat. Csak aztán tör rám a rémület. Megragadom a vállát, rázni kezdem, és a falnak lököm. A sarokba oldalaz és magzatpózba gömbölyödik a félelemtől. – Márpedig suszterek ma már nincsenek is! – bömbölök rá. Most reszketve kijjebb dugja az egyik lábát. Ráüvöltök. Visszahúzza. Remeg. Remeg tovább. Az én fiam” (134–135).

Az identitás veszélybe kerülése a menni vagy nem menni kérdés köré is szerveződik. „Néha (...) azt hiszem, hogy ezen az országon már csak az segítene, ha mindenki lelépne nyaralni, napfürdőzni, kiereszteni a gőzt és kipihenni az együttélés fáradalmait” (12) – olvasható a kötet nyitónovellájában, s az idézetet követő csaknem 160 oldalban a virág- és állatmotívumokkal tarkított sorok között a sajátunkéhoz hasonlító emberi és családi történeteket, sorsokat figyelhetünk meg. Egészen a záró, *Az utolsó állatkert* című fejezetig, amikor ráeszmélünk, hogy keretet adva a kötetnek hirtelen valóban mindenki elutazott: „Most, hogy az egész ország elutazott nyaralni, nem maradt a városban ember, aki megszervezte volna a vizsgákat. Retesz a kihalt utcákon akart naphosszat barangolni, és a kiürült főváros magányában szerelmi bánattól szenvedni” (171). Az író lenyűgözően meggyőző módon írja le az emberi történelem körköröségét, s hiába a bestiárium, az elbeszélő végül ráébred arra, hogy hiába minden törekvés, a végén ugyanott kötünk ki: „Retesz (...) őszintén örült, mert azt gondolta, hogy ezzel az újrakezdéssel talán végre minden jobbra fordul. Nem fordult, bár tény, hogy rosszabb sem lett semmi. (...)

A farkasok pedig valóban megbocsátottak. Körbevették Reteszt, hideg orrukát a tenyerébe fúrták, visszahozták az eldobott botokat, (...) és vadállati odaadással háziasultak. Retesz csalódottan vakargatta fültövüket, és időnként azt mormolta maga elé: az Isten bassza meg” (179).

Az utolsó állatkert első ránézésre könnyed tengerparti olvasmányoknak tűnhet, humoros-komikus élethelyzeteken nevelhetünk, ha viszont mélyebb értelmet keresünk, nem szabad túlzásba esni, hiszen az életre kellett millió időnként sötét tud lenni. A sajátos logika szerint épülő kötetet ajánlott kétszer-háromszor elolvasni, hogy a gondolati leképeződéseket, a metaforákat és egyáltalán Papp-Zakor Ilka stílusát megszokva értelmezni tudjuk a valóságot. Ez a bestiáriummal teli realitás gyakran kifordított, zavarba ejtően merész képzettársításokat tartalmaz, amelyeknek titka a folyton változó, rugalmas identitásban található.